

háttérben maradt. Rugalmas, láthatatlan volt, mégis élő és lüktető. Bár nem vitt végbe világraszóló cselekedeteket, a könyvtáros kollégák, az informatikai szakemberek ennek ellenére is szerették, igényelték segítségét, szolgálatát.

Valóban igényelték? Valóban. Most, amikor ez év január elején a hálózat egészével együtt alközpontjainak jövője is kilátástalanná vált, sokan hitetlenkednek, és kérdezik: miért szüntetik meg őket? Hiszen igazában még csak ezután bontakozott volna ki, ezután szökkent volna szárba megszervezésük sokféle erőfeszítése.

A megszűnés oka roppant egyszerű: az anyagiak, a pénz hiánya. Ezt el kell fogadnunk. De vajon a hálózat és alközpontjainak "megmentésére" nincs-e

valami más (esetleg önerőből történő) megoldás? Mert nem kincs az, ami nincs! S mert a "gyerekek" a mi alközpontunk esetében sem hajlandók elfogadni, hogy gyámolítójuk, gondviselőjük nincs többé "hivatalban". Most is éppen úgy jönnek, mint eddig, kérdeznek, kérnek, kezüket nyújtják felénk. Mi ugyan megfogjuk kinyújtott kezüket, segítünk is, ha tehetjük, de anyagi gondjaikon már nem tudunk úrrá lenni.

Akik dolgoztak ebben a mozgalomban, és elolvassák ezt a pár sort, kérem-kérjük: gondolkozzanak. Hátha valahogy ki lehet módolni, hogy az alközpontok segítségnyújtása ismét teljes legyen.

Dósa István

(BIOGAL Gyógyszergyár)

A Nemzetközi Online Információs Konferenciák 12 éve

Az online információkeresés az 1970-es évek közepén vált általánossá. Az első Nemzetközi Online Információs Konferenciát (*International Online Information Meeting = IOLIM*) 1977-ben rendezték a londoni Tara Hotelben. Ezen 20–30 kiállító és néhány száz küldött vett részt, 27 előadás hangzott el; nagyon új volt minden. Az egy év múlva rendezett második londoni IOLIM-on már külön kellett választani a konferenciát és a kiállítást, mert a Tara Hotel szűknek bizonyult. 1979-ben már annyi résztvevő és kiállító gyűlt össze, hogy új helyszínt kellett találni: a londoni Novotel Szálló egy fedél alatt 9 évig adott otthont az IOLIM-konferenciáknak és kiállításoknak. Az 1988. évi 12. IOLIM – elsősorban a nagyszámú kiállító miatt – ezt is kinőtte, helyszíne a londoni Olympia kiállító- és konferenciacsarnokba került át.

Az 1987. decemberi konferencián (az IOLIM-okra mindig december 2. hetének három középső munkanapján kerül sor) közel 6000 küldött vett részt 40 országból. Annyi termékbemutatót, demonstrációt tartottak számos kisebb-nagyobb helyiségben, a kiállítási standok annyira szétszórtaak voltak elhelyezve, hogy az érdeklődők alig találták meg azokat, de még a kiállítók is panaszkodtak az elhelyezésre. Végül is a Novotelt fel kellett adni. 1988-ban az Olympiában az előző évinél 16%-kal több résztvevő sokkal kényelmesebben tekinthette meg a 142 kiállítási standot a kétszer nagyobb kiállítási területen.

A KONFERENCIÁK CÉLJA

Az IOLIM-okra az alábbi okok miatt van szükség:

- ▶ Az információs szakemberek nagyobb közönség előtt ismertethetik a rendszereket, szolgáltatásikat.

- ▶ Az előállítók és szolgáltatók kiállíthatják, demonstrálhatják és megvitathatják termékeiket, amelyeket az információs közösség így közvetlenül is megismerhet.

- ▶ A résztvevők informálisan, személyes kapcsolat útján kommunikálhatnak egymással.

Az ilyen, három napon át intenzíven folyó tapasztalatcseré egyben az online információs ipar növekedésének, fejlődésének és érettségének is jó műszere lehet.

Az IOLIM-okat megelőző években hasonló átfogó konferenciák nem voltak. A FID-, IFLA- és más konferenciák nem adtak igazi fórumot a fejlődő online ipar problémáinak. Ezért bizonyos kockázattal járt 1977-ben az első IOLIM életre hívása – főleg az úttörő kiállítók számára –, mert nem lehetett tudni, hogy elegendő érdemi érdeklődőt fog-e vonzani.

Az IOLIM-ok szekcióiban hagyományos és új témákat egyaránt megtárgyaltak az évek hosszú során. Az előadások, a termékek és az emberek is tükrözték az online ipar felmenő és lemenő ágait a piacon. A vállalatok rájöttek, hogy új termékeiket az IOLIM-okon bocsáthatják legcélszerűbben útjukra. A legutóbbi években az IOLIM-on kerültek először piacra új termékek: STN Express, Molkick szoftver, PAIS CD-ROM adatbázis, Current Contents Connection szolgáltatás és mások.

Az online technika bizonyos fokú identitásválságon megy át. Nem lehet pontosan látni a határait, mi tartozik bele, mi nem. Amikor a videotex megjelent, először az online iparhoz tartozónak érezte magát. Kiderült azonban, hogy az IOLIM nem az igazi fóruma a videotexnek, ezért saját konferenciáit kezdte megrendezni. Hasonlóan járt az elektronikus publikálás. Kezdetben a CD-ROM technika sem talált magának jobb fórumot, mint az IOLIM, mivel az adatbázisok jó

része online és CD-ROM-on egyaránt hozzáférhetővé vált, így a felhasználók is közel azonosak voltak. De végül az optikai információs ipar is túl nagyra nőtt, és saját konferenciákat kezdett szervezni.

Az IOLIM résztvevői könyvtárosok, információs munkatársak, adatbázis-készítők és szolgáltatóközpontok szakemberei, hardver- és szoftverkészítők, távközlési szervezetek és kiadók munkatársai, valamint végfelhasználók. Eljönnek, mert szükségét érzik, hogy beszélgessenek szakmai kérdésekről, vitatkozzanak, piacot keressenek, informáljanak, új termékeket kipróbáljanak, új "agyakat" keressenek, tanuljanak, új állást keressenek, megnézzék, hogy ki van ott és ki nincs, ki ment el és hová, ki kinek, melyik cégnél dolgozik, mely vállalatok vonultak ki a piacról, milyen újak jelentkeztek, találkozzanak olyan felhasználókkal, akik ugyanazt a szolgáltatást veszik igénybe, új ötleteket kapjanak és adjanak, ellássák a szolgáltatókat értékes véleménnyel termékeik minőségéről, pletykáljanak a legújabb konfliktusokról, céghírekről, találkozzanak régi barátokkal, ismerkedjenek újakkal és így tovább.

A KONFERENCIÁK SZERKEZETE ÉS FORMÁJA

Az első IOLIM-on a szervezők minden benyújtott előadást elfogadtak, mert akkor az online keresés mindenki számára újdonság volt. Később egyre szigorodott az elfogadási kritérium. Ezzel együtt az előadások és a szekciók száma is csökkent. 1983 előtt túl sok minden volt az IOLIM-on: 2–3 párhuzamos szekció az előadásoknak, további két párhuzamos termékismertető szekció, a kiállítás – annyira megnehezítették a választást, hogy sokan inkább a büfébe mentek, és a szekciók félig üresen maradtak.

Egy tipikus IOLIM négy elemből áll:

- ▶ A szervezett *fő szekciók*, ahol kutatók és fejlesztők, rendszerfejlesztők és szolgáltatók számolnak be eredményeikről.
 - ▶ A *kiállítás* és a *termékismertető*, ahol újdonságokat mutatnak be.
 - ▶ A *kísérő (satellite) események*: egynapos szemináriumok, rendszerint a háromnapos IOLIM előtti és a következő napokon.
 - ▶ A *résztvevők*: előadók, kiállítók, felhasználók – az évenként megjelenő információs szakemberek.
- Az utóbbi években az elnök – e sorok szerzője – csökkentette a szekciók számát. Délelőtt két plenáris ülés van, csak délután van kétszer két párhuzamos szekció, vagyis naponta hat fő szekció; ezekhez járul napi két termékismertető szekció, továbbá a kiállítás.

A 90 perces fő szekciókon rendszerint négy előadás, illetve hat termékismertető hangzik el. 1988-ban délelőtt is párhuzamos szekciókat kellett tartani a kivételesen nagyszámú és érdekes témákat ígérő előadások miatt (a hipertext és a multimédia információs rendszerekről).

A résztvevők a konferencián kézhez kapják az ott elhangzó előadásokat teljes terjedelmükben tartal-

mazó kiadványt. Ez lehetővé teszi, hogy válogathassanak a meghallgatandó előadások, szekciók között; a kihagyottakat később elolvashatják. Ez a szerkezet lehetővé teszi a résztvevőknek a kötetlen közlekedést a szekciók, a demonstrációk és a kiállítási standok között.

Érdekes színfoltjai az IOLIM-nak az idegen nyelvű (nem angol) szekciók, ahol francia, holland, német és olasz nyelvű előadások hallhatók.

1987-ben jelent meg először a kiállításon a CD-ROM "laboratórium", az egyre terebélyesedő CD-ROM technika koncentrált bemutatására. Akkor mintegy 100 CD-ROM adatbázis termék volt forgalomban, amelyeket a mintegy tucatnyi olvasótípuson mutattak be. 1988-ban is – persze jóval nagyobb keretek között – megrendezték a CD-ROM minikiállítását a nagy kiállításon belül.

A KONFERENCIÁK TÉMÁI

Az 1977-es első IOLIM-on az online információkeresésről a kezdők szintjén hangzott el az előadások java része az online szolgáltatás gazdaságosságáról, új adatbázisokról, hálózatokról stb. Az 1977-es 27 előadással szemben 1988-ban 90-nél is több előadásról a hipertextről, a CD-ROM technikáról, az intelligens kapuszolgálatokról, a gépi fordításról stb. hallhattunk.

Hol volt még 1977-ben mikroszámítógép? Ki gondolta volna akkor, hogy adatbázisok lesznek kereshető CD-ROM hordozókon, vagy online hozzáférhető intelligens kapuszolgálatokon keresztül? Vagy azt, hogy teljes dokumentumszövegek lesznek kereshető és leihívható műholdakon át? Elképzeltük-e akkor, hogy kivonatok állománya teljes szöveget és grafikát, képeket és hangot is tartalmaz, és ez az együttes egy hipermediának nevezett technika révén lesz kereshető? Gondoltuk volna-e, hogy a kereséshez szükséges intelligencia egy részét a visszakereső rendszer veszi át az embertől? A közvetítők számítottak-e arra, hogy néhány éven belül a hangúly a végfelhasználói keresésre tevődik át?

Néhány, mérföldkőként is értékelhető fejlesztési szakasz tükröződik az online konferenciák programjaiban, vitáiban. A fő témaköröket a következőkben foglaljuk össze.

Referáló folyóiratok

Az online ipar azzal kezdődött, hogy az addig csak nyomtatott referálólapok online adatbázisokként is kereshetővé, hozzáférhetővé váltak. A nyomtatott termék átalakult online terméké. Vajon az előállítók ezzel bevételt vesztek? A referálólapokat mágnesszalagon vagy floppylemezen terjesztették, mágneslemezen tárolták, ma pedig CD-ROM-on terjesztik, tárolják és keresik.

Keresési módszerek

Nagyon népszerű tématerület! Az ezekkel foglalkozó előadások a Boole-féle logikai kapcsolatokat, a klaszterkeresést, a több adatbázisos keresést, a szabadszöveges keresés jellemzőit és egyéb módszereket, a keresési trükköket és a keresés minőségét tárgyalták.

EURONET

Az európai központok (hostok) nagy száma és keresőnyelveik eltérése nehézségeket okozott a felhasználóknak, ezért fejlesztették ki az ún. közös parancsnyelvet, a CCL-t. A CCL-t az EURONET-nek nevezett távközlési hálózaton helyezték először üzembe, amelyet az Európai Közösség támogatott. Az EURONET különböző európai hostokat kapcsolt össze egy óriási körben, ezáltal egyszerű kapcsolódást teremtve az adatbázisokhoz bármely európai felhasználó számára. Néhány éve az EURONET megszűnt, szerepét a nyilvános, országos csomagkapcsolt hálózatok vették át. A működő EURONET-tel számos előadás foglalkozott.

Kapuszolgálatok

Az intelligens kapuszolgálatok (gateways) átalakítják egyik online szolgáltatóközpont keresőnyelvét egy másikéra, amelyek ilyen kapukon át kapcsolódnak össze. A kapuszolgálatok megkönnyítik a távközlési kapcsolat felépítését a felhasználóknak, segítséget nyújtanak az adatbázis-választásban, a keresőszavak meghatározásában, a keresőstratégia kialakításában. A front-end rendszerek és az elosztott feldolgozási rendszerek ugyancsak a keresést automatizáló, segítő számítástechnikai eszközök a végfelhasználók szolgálatában. Sok előadás hangzott el a már működő kapuszolgálatokról és az általuk összekapcsolt szolgáltatóközpontok használatáról.

A mikroszámítógép

Újabbán sok előadó foglalkozik a mikroszámítógépek online használatával. Ez a viszonylag olcsó és hajlékony eszköz gyorsan felváltja az intelligens terminált (amely már kiszorította az egyszerű, "buta" terminált). A mikroszámítógépek a végfelhasználói piacot hódítják meg a hozzáféréshez, kereséshez, letöltéshez, utófeldolgozáshoz kifejlesztett olcsó szoftverek révén, vagy CD-ROM olvasókészülékhez kapcsolódva.

Adatbázisok

Minden alkalommal hallhattunk előadásokat a különböző adatbázisokról. A több ezer nyilvános adatbázis több mint egyharmada numerikus vagy faktografikus adatbázis, amelyek statisztikai, gazdasági, piaci, kémiai vagy fizikai adatokat tartalmaznak, többnyire táblázatos formában, szemben a bibliográfiai, a primer szakirodalmi dokumentumokra hivatkozó adatbázisokkal. A nem bibliográfiai adatbázisoknak

(régebben adatbankok) nincs nyomtatott megfelelőjük, és egyre népszerűbbekké válnak, amit az egyre növekvő számú ilyen témájú előadás is tükröz.

Propaganda, piacbővítés

Az online ipart korábban, de ma is nagymértékben reklámozták, népszerűsítették. Ez meghozta a gyümölcsöt; elég, ha csak összehasonlítjuk az online használók mai számát a 10 évvel ezelőttivel. Az 1977-es IOLIM 600 résztvevőjével szemben 1988-ban 6400-an voltak. A marketing- és propagandavonatkozásokkal sok előadó foglalkozik, csakúgy, mint az oktatás kérdéseivel (ezek összefüggnek). Az oktatás egyébként egyre fontosabbá válik, ahogy a végfelhasználók bekapcsolódnak. A megfelelően ki nem oktatott, gyakorlatlan keresők rossz hatásfokú, eredménytelen és drága keresést produkálnak, ami őket és környezetüket könnyen végleg eltéríti az online keresés alkalmazásától.

Az előadások minősége nem egyöntetű. A szervezők előnyben részesítik a korszerű témákat (CD-ROM, hipertext, multimédia, gépi fordítás, információelemzés, valós idejű tranzakciós és referenz információrendszer stb.). Sok esetben azonban elfogadnak kevésbé érdekes témákat feldolgozó előadásokat fejlődő országokból, szocialista országokból, távoli országokból érkező előadóktól, azért, hogy az előadók utazhassanak, ismerkedhessenek és hazatérve beszámoljanak a látottakról, hallottakról. Hasonló okokból engedélyezik az információszakterületeken kívüli szakemberek előadásait (orvosok, jogászok, űrhajósok, mérnökök stb.), akik maguk is online végfelhasználók. Kétségtelen, hogy az információszakterületek sokat tanulhatnak a felhasználóktól az információ alkalmazásai vonatkozásában, és fordítva. A kölcsönös tapasztalatcsere mindenkinek gyümölcsöző lehet.

A KONFERENCIÁK JÖVŐJE

Vajon van-e a nagy, átfogó online konferenciáknak létjogosultsága? Fennáll a veszély az elsorvadásra: 1988-ban a legnagyobb éves számítógép-konferenciát nem lehetett megtartani az elégtelen számú kiállító miatt; le kellett mondani az 1988-as optikai információ konferencia megrendezéséről, mert időpontja ütközött egy másik információ konferenciával; az 1989. áprilisa meghirdetett, a mikroszámítógépek könyvtári és dokumentációs alkalmazásaival foglalkozó konferenciát sem tartották meg.

Milyen okokra vezethető vissza, hogy egy nagy nemzetközi konferencia nem sikerül?

A nemzeti és regionális konferenciák áradata

Rendszeres nemzeti online konferenciákat rendeznek Norvégiában, Ausztráliában, az USA-ban, az NSZK-ban, Hollandiában. Regionális online konferenciát tartottak 1989 októberében Moszkvában,

elsősorban a szocialista országoknak. Hasonló, ha nem is rendszeres konferenciákat rendeztek és rendeznek a kelet-európai országokban, Franciaországban, Svédországban, Thaiföldön, Szingapúrban, Kubában.

Az ipar szétágazása

Az információs ipar egyre élesebben bomlik szegmensekre. Az első néhány IOLIM-on külön szekciók foglalkoztak a videotexszel és az elektronikus publikálással. E területek rohamos fejlődése nyomán már saját konferenciákat rendeznek évente. Hasonló a helyzet az optikai publikálással, noha ez a szakterület az IOLIM-on is helyet kap.

Termékspecifikus konferenciák

A számítástechnikai iparban pl. a Microsoft és az Apple cég sikeres szakkonferenciákat rendez, amelyek sok résztvevőt vonnak el az általános jellegű konferenciáktól. Svájcban 1989-ben egy olyan konferenciát rendeztek, amelynek tárgya az elektronikus információ volt a kémia, a gyógyszeripar és a szabadalmak területén. Az ilyen konferenciák szervezői szerint az általános információs konferenciákon egy-két kutató vesz részt egy átlagos üzemből, mert a kutatók, fejlesztők, tervezők, a végfelhasználók többnyire nem szeretnek keveredni a könyvtárosokkal, dokumentalistákkal, információs szakemberekkel, és csak néhány termék iránt érdeklődnek. Egy termék-specifikus konferencia, amely nyomtatott, online és optikai információs közegeket egyaránt felvonultat, 5–10 felhasználó szakembert is vonz kisszámú, de szakirányú vállalatokból, szervezetekből.

Túl sok konferencia

A kiállítók és a résztvevők pénzügyi forrásai sajnos végesek. Talán kissé túl nagy számban rendeznek információs konferenciákat, szemináriumokat, összejöveteleket, tanfolyamokat.

A szervezők nem veszik tekintetbe, hogy még a nagy online előállítók és szolgáltatók, pl. a Chemical Abstracts, a Biosis, a CAB, a Dialog sem engedhetik meg maguknak a jelenlétet egy évben sok konferencián. A vállalatok nemcsak a nemzetközi konferenciákon szeretnek jelen lenni, hanem esetleg nemzeti konferenciákon is, valamint egyéb, könyvtári, elektronikus és optikai publikációs, számítástechnikai stb. szakkonferenciákon is. A kiállítási stand felállítása és fenntartása viszont nem olcsó mulatság. Ezért a kiállítók, különösen a kis vállalatok, nagyon megvágatják, hogy mely konferenciákon szerepeljenek.

Szerencsére az IOLIM-ok mindig rekordszámú kiállítót és résztvevőt vonzottak.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az online találkozók összehozzák a kiállítókat és a résztvevőket, elősegítik érdekeik érvényesítését. Az előbbi csoport új piacokat keres, a régieket szeretné megerősíteni, jelentős fogyasztóközönséget szeretne látni, az utóbbiak pedig elegendő számú kiállítót várnak, akik új termékeket és szolgáltatásokat kínálnak. Ezért is van jövője a nagy, koncentrált konferenciáknak, míg a kisebb, inkább specializált találkozónak más szerepük van.

Az online információkeresés évek óta a saját útját járja, amit az 1989-ben megszervezett 13. IOLIM is tanúsít. Az utóbbi években azonban számos kihívással kellett szembenézni (optikai termékek, hipermedia). Az optikai lemezek, az interaktív video és a CD-ROM ugyanis nem tekinthetők online termékeknek, bár tartalmuk online kereshető adatbázisok, keresésük is hasonló szoftverrel történik. Számos optikai és információs szakkonferenciát tartottak már és tartanak folyamatosan, mégis sok előadást nyújtottak be e témában is az IOLIM-ra, ami az online és az optikai információs keveredésére utal, egyben jelzi a bizonytalanságot, hogy mit értünk ma online információs rendszereken.

Egy nyilvános, online hozzáférhető CD-ROM katalógus például melyik kategóriába tartozik? És hová sorolnánk a helyi hálózatokon az online terminálokról hozzáférhető, hálózatba kapcsolt CD-ROM adatbázisokat vagy optikai archívumokat? 1987-ben az IOLIM-on több előadás foglalkozott a CD-ROM és online összehasonlításával, de 1988-ban még annyira sem lehetett e kettőt megkülönböztetni, mint előzőleg.

Az 1989. évi 13. IOLIM-on Londonban ismét lehetőségünk nyílik a határok megvonására – ha egyáltalán léteznek határok – azzal is, hogy választunk a szöveges és képi információkezeléssel, a multimédia információs rendszerekkel, az online szolgáltatások és könyvtáru automatizálás konvergenciájával, az optikai lemezek technikájával, a hipertexttel és hipermediával, valamint más aktuális problémákkal foglalkozó szekciók között.

/RAITT, D.: *The evolution and development of the International Online Information Meetings.* = *Online Review*, 13. köt. 3. sz. 1989. p. 235–245./

(Roboz Péter)